

PUBLICIZÁCIA PRÁVNEJ REGULÁCIE OBCHODOVANIA

JÁN HUSÁR

Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Slovenská republika

Abstrakt v rodném jazyce

Právna regulácia obchodovania má dominujúco súkromnoprávny charakter, avšak exestuje nemalo prípadov, keď verejná moc z rôznych dôvodov zasahuje do obchodovania a právnou reguláciou ustanovuje špecifické pravidlá obchodovania. Verejnoprávnou reguláciou obchodovania sa určujú pravidlá obchodovania pre vybrané subjekty, najmä pre tie, ktoré majú verejnoprávny charakter alebo ktoré podnikajú pod dohľadom, či nad podnikaním, ktorých sa vykonáva dozor, resp. tie, ktoré pri obchodovaní používajú prostriedky z verejných zdrojov. Okrem toho je predmetom verejnoprávnej regulácie obchodovania s určitými komoditám, organizovanie obchodovania na určitých obchodných miestach, respektíve organizovanie vybraných trhov.

Klíčová slova v rodném jazyce

Obchodovanie, dohľad nad podnikaním, ekonomická sila, hrozba zneužitia ekonomickej sily, verejné obstarávanie, zákaz obchodovania, uvádzanie komodit na trh, obchodná licencia, cenová regulácia.

Abstract

The civil character dominates the legal regulation of trading. However, there are some cases where a public authority intervenes in trading for certain reasons and through legal regulation stipulates specific rules for trading. Statutory regulation of trading determines the trading rules for selected subjects, especially for those which have a statutory character or for those which run a business under supervision or under control, i.e. for those which use public funds while trading. Besides this, the subject of the statutory regulation of trading with certain commodities is also the organisation of the trading at specific locations, or the organisation of specific markets.

Key words

Public regulation, trading, commerce, business control, economic power, the threat of abusing economic power, public procurement, embargo, trading ban, launching commodities on the market, trading license, price regulation.

1. PUBLICIZÁCIA PRÁVNEJ REGULÁCIE OBCHODOVANIA ¹

Obchodovanie je činnosťou založenou na autonómnom rozhodovaní zúčastnených subjektov. Dobrý obchod je taký obchod, ktorý je výsledkom slobodného rozhodnutia všetkých zúčastnených subjektov a ktorý je aj pre všetky zúčastnené subjekty výhodný. Zdalo by sa teda, že právna regulácia obchodovania by mala mať výsostne súkromný charakter a že verejná moc by zásadne nemala do právnej regulácia obchodovania zasahovať. Právna regulácia obchodovania, má skutočne výrazne dispozitívny charakter a predstavuje často „poistku“ pre zmluvné strany, ktoré sa pri dojednávaní konkrétneho obchodu opomenuli

¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. 1/4655/07: Súčasnosť a perspektívy právnej regulácie obchodných zmlúv.

dohodnúť o určitej otázke, resp. takáto právna regulácia zodpovedá predstave zákonodarcu o spravodlivom usporiadaní záležitostí a teda dáva návod zmluvným stranám, ako by mohli spravodlivo usporiadať svoje obchodné záležitosti.

Napriek tomu, že transformácia hospodárskeho systému u nás bola spojená s liberalizáciou obchodovania vrátane cenovej liberalizácie a že proces liberalizácie obchodovania možno považovať v zásade za ukončený, existuje nemálo prípadov, kedy verejná moc z rôznych dôvodov zasahuje do obchodovania a právnymi úpravami stanovuje špecifické pravidlá obchodovania.

Verejnoprávna regulácia obchodovania sa môže vzťahovať:

- na určovanie pravidiel obchodovania pre vymedzené subjekty, najmä pre tie, ktoré majú verejnoprávny charakter alebo ktoré podnikajú pod dohľadom, či nad podnikaním ktorých sa vykonáva dozor;
- na obchodovanie s určitými komoditami;
- na organizáciu obchodovania na určitých obchodných miestach.

Napriek vyššie deklarovanému stavu procesu liberalizácie obchodovania, však možno konštatovať, že sa zreteľne prejavuje tendencia rozširovania verejnoprávnych zásahov do obchodovania, a to vo všetkých vyššie naznačených oblastiach. Rozširuje sa tak okruh subjektov, ktoré sú povinné obchodovať (podnikať) podľa osobitných, prísnejších podmienok, rozširuje sa tiež okruh komodít s ktorými je možné obchodovať len podľa osobitných pravidiel a rozširuje sa aj okruh obchodných miest, na ktorých sa obchoduje podľa osobitných pravidiel, resp. rozširuje sa organizovanie trhov, organizovanie obchodovania, teda inštitucionalizácia obchodovania. Rozširovanie verejnoprávnej regulácie obchodovania paradoxne nenaráža na výrazné odmietanie zo strany zástancov liberalizácie obchodovania. V odbornej literatúre a aj v podnikateľskom prostredí sa len zriedka prejavujú názory, ktoré by spochybňovali napr. opodstatnenosť verejnoprávnych obmedzení obchodovania bánk, poisťovní alebo obmedzení obchodovania so zbrojnými materiálmi, tovarmi a technológiami dvojakého použitia, či napr. organizovania trhu s vybranými poľnohospodárskymi produktmi a pod. Problémy verejnoprávnej regulácie obchodovania tak spočívajú predovšetkým v metódach, ktorými sa táto verejnoprávna regulácia uskutočňuje, v ich účinnosti, ich dopadoch na tretie osoby, či na súvisiace, resp. nadväzujúce vzťahy.

Dôvody verejnoprávnych zásahov do regulácie obchodných vzťahov, ktoré nie sú spravidla v normatívnych textoch vyjadrené treba hľadať v potrebe verejnoprávnej ochrany takých hodnôt, akými sú:

- zdravie obyvateľstva,
- ochrana životného prostredia,
- zabezpečenie obrany a bezpečnosti štátu,
- ochrana tých účastníkov záväzkových vzťahov, ktorí nedokážu dostatočne účinne sami ochrániť svoje práva v týchto vzťahoch,

- plnenie záväzkov vyplývajúcich pre štát z medzinárodných zmlúv.

Tieto dôvody sa často prelínajú a nie je možné ale ani potrebné upresniť nejaké konkrétne hranice medzi nimi.

Popri verejnoprávnych regulačných mechanizmoch obchodovania sa formuje aj oblasť obchodných vzťahov, v ktorej sa vytvára autonómia regulačných mechanizmov. Príkladom takejto autonómie v regulácii obchodovania je stanovovanie pravidiel obchodných vzťahov medzinárodnými športovými federáciami resp. národnými športovými zväzmi². Medzinárodné a vnútroštátne športové organizácie vydávajú vlastné pravidlá ktoré sú záväzné len pre ich členov, a ktoré sú založené na prijatí záväzku týchto členov, že sa so svojimi nárokmi z takto upravených vzťahov nebudú obracať na všeobecné súdy, ale na orgány vytvorené na tento účel medzinárodnými resp. národnými športovými organizáciami³.

Povaha regulačných zásahov športových federácií do sféry obchodných záväzkových vzťahov nie je doposiaľ podrobne preskúmaná, i keď tieto, či už národné alebo medzinárodné federácie, zasahujú formou rozhodnutí veľmi prísne do aktivít jednotlivých účastníkov obchodno-záväzkových vzťahov. Takéto zásahy zahŕňajú napr. aj zákaz činnosti konkrétneho športovca, trénera, športového funkcionára alebo športového klubu⁴.

Verejnoprávna regulácia obchodovania je formovaná, tak ako aj súkromnoprávna regulácia, za účelom vytvoriť efektívnu právnu úpravu⁵. Pri efektívnosti právnej úpravy rozlišuje K. Marek dve skupiny funkcií práva, a to funkciu organizačno-regulačnú a ochrannozabezpečovaciu⁶. Tieto funkcie môžu byť navzájom komplementárne alebo môžu byť tiež vo vzťahu vzájomnej konkurencie⁷.

Verejnoprávna regulácia obchodovania je limitovaná najmä článkom 2, ods. 2 Ústavy SR, podľa ktorého štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Ak by štátna moc alebo iná verejná moc svojimi regulačnými zásahmi vybočila z uvedeného ústavného rámca, nastúpila by zodpovednosť orgánu verejnej moci za škody spôsobené pri výkone verejnej moci. Jedným z príkladov takýchto zásahov verejnej moci do obchodovania je aj poskytovanie protiprávnej štátnej

² O takejto autonómii v regulácii obchodnoprávnych vzťahov pri činnosti agentov hráčov pojednáva napr. J. Čorba, vid': ČORBA, J.: Prejavy autoregulácie obchodnoprávnych vzťahov pri činnosti agentov hráčov a klubov, in: Bejček, J. (ed.): Regulace, deregulace, autoregulace - zborník, Masarykova Univerzita Brno 2007, s. 189-207.

³ Podrobnejšie pozri ČORBA, J.: Prejavy autoregulácie obchodnoprávnych vzťahov pri činnosti agentov hráčov a klubov, in: Bejček, J. (ed.): Regulace, deregulace, autoregulace - zborník, Masarykova Univerzita Brno 2007, s. 191 a nasl.

⁴ K tejto problematike sa na Slovensku v ostatnom období zásadnejšie vyjadroval len J. Čorba napr. ČORBA J. Obmedzenie výkonu športovej činnosti z dôvodu použitia dopingov v zmysle pripravovanej úpravy, in: Husár J. Ingerencia orgánov verejnej moci do podnikania (Zborník z vedeckej konferencie - (editor Husár J.), UPJŠ Košice, 2006, str. 25 – 35.

⁵ K efektívnosti právnej úpravy zmluvných vzťahov pozri napr. MAREK K.: Smluvní obchodní právo kontrakty, Spisy právnické fakulty Masarykovej univerzity v Brne, zväzok 303, Masarykova univerzita Brno, 2006, s. 10 a nasl.

⁶ Tamtiež, str. 11.

⁷ Tamtiež, str. 11.

pomoci⁸. Základné obmedzenie poskytovania štátnej pomoci predstavuje ustanovenie čl. 88 ods. 3 Zmluvy o európskom spoločenstve (tretia veta), v ktorej je obsiahnuté tzv. porušenie povinnosti stand-still, ktorý zakotvuje povinnosť členského štátu neposkytovať štátnu pomoc pred tým, ako o poskytnutí rozhodne komisia pozitívne⁹. Z toho možno vyvodiť, že členský štát EÚ je vo svojej normotvornej činnosti pri regulácii zasahovania do obchodovania obmedzený najmä ustanoveniami primárneho európskeho práva¹⁰.

1.1 URČOVANIE PRAVIDIEL OBCHODOVANIA PRE VYMEDZENÉ SUBJEKTY

Osobitné pravidlá pre obchodovanie sú upravené napr. pre tieto kategórie subjektov:

- štátne podniky,
- subjekty, ktoré podnikajú pod dohľadom, napr. pre banky, poisťovne, dôchodcovské správcovské spoločnosti a pod.,
- subjekty, ktoré sa vyznačujú ekonomickou silou a ktoré hrozia zneužitím ekonomickej sily,
- subjekty, ktoré pri obchodovaní využívajú prostriedky z verejných zdrojov.

ad 1.) Štátne podniky - Opodstatnenosť verejnoprávnej regulácie obchodovania štátnych podnikov vyplýva predovšetkým z požiadavky transparentného nakladania s majetkom, ktorý je vo vlastníctve štátu a na druhej strane však takáto verejnoprávna regulácia by nemala viesť ku nekonkurencieschopnosti štátnych podnikov vo vzťahu k iným, najmä súkromnoprávnym účastníkom hospodárskej súťaže na relevantnom trhu. Verejnoprávna regulácia obchodovania štátnych podnikov je obsiahnutá v zákone o štátnom podniku¹¹ a spočíva napr. v obmedzení hotovostných platieb štátneho podniku do sumy 10 000 Sk denne, v povinnosti uskutočňovať platby bezhotovostnou formou, v povinnosti uprednostňovať v platobnom styku zmenku a akreditívne formy platenia.

ad 2.) Subjekty, ktoré podnikajú pod dohľadom - Medzi takéto subjekty, ktoré podnikajú pod dohľadom patria napr. banky, poisťovne, dôchodcovské správcovské spoločnosti a ďalšie subjekty. Opodstatnenosť verejnoprávnej regulácie obchodovania týchto subjektov je daná predovšetkým potrebou ochrany klientov týchto subjektov, ktorí sú spravidla v pozícii veriteľov a nedokážu účinne chrániť svoje záujmy sami, ale tiež rozsahom negatívnych dopadov na chod hospodárstva, ktoré by mal neúspech v podnikaní týchto subjektov a napokon aj záväzkami, ktoré pre Slovenskú republiku vyplývajú z medzinárodných zmlúv a z nášho členstva v EÚ. Verejnoprávna regulácia obchodovania napr. bánk využíva inštitút predchádzajúceho súhlasu Národnej banky Slovenska¹² ako orgánu dohľadu na uskutočnenie

⁸ Problematikou právnych následkov zasahovania verejnej moci do podnikania pri poskytovaní štátnej pomoci sa zaoberá napr. K. Csach, pozri: CSACH, K.: Protiprávna štátna pomoc - právne následky nezákonnej ingerencie verejnej moci do podnikania, in: Husár J. Ingerencia orgánov verejnej moci do podnikania (Zborník z vedeckej konferencie - (editor Husár J.), UPJŠ Košice, 2006, str. 12 – 24.

⁹ Tamtiež, str. 14.

¹⁰ Tamtiež, str. 15.

¹¹ Zákon č. 111/1990 Zb. o štátnom podniku.

¹² § 28 zákona 483/2001 Z. z. o bankách.

niektorých obchodov, napr. na zlúčenie, splynutie alebo rozdelenie banky s inou bankou, resp. s inou právnickou osobou, na predaj podniku banky. Udelený predchádzajúci súhlas na uskutočnenie uvedených úkonov platí najviac jeden rok, pričom sankciou je neplatnosť úkonu, ktorý bol urobený bez predchádzajúceho súhlasu Národnej banky Slovenska. Obmedzením obchodovania bánk je napr. zákaz vykonávania obchodov s osobami, ktoré majú osobitný vzťah k banke a ktoré by banka vzhľadom na povahu týchto obchodov, účel alebo riziko nevykonala s ostatnými klientmi¹³. Ďalším obmedzením je zákaz poskytovania úverov nezabezpečených záložným právom k nehnuteľnostiam zamestnancom banky alebo iným osobám, ktoré majú k banke osobitný vzťah, nad limit ich príjmov za bezprostredne predchádzajúcich 24 mesiacov. Zákaz nadobudnúť pohľadávku od osoby s osobitným vzťahom k banke, pri ktorej sa oprávnené predpokladá, že nebude uspokojená riadne a včas. Uskutočňovanie obchodov tak, aby pri každom obchode za banku konali najmenej dve osoby¹⁴, zákaz uskutočňovania nevýhodných obchodov pre banku. Špecifickým obmedzením obchodovania bánk, ktoré však vyznieva skôr len proklamatívne, je povinnosť uskutočňovania obchodov za výhodných ekonomických a právnych podmienok pre banky a pre ich klientov pri nimi vykonávaných obchodoch na účet klienta a pri vynaložení odbornej starostlivosti¹⁵. Verejnoprávna regulácia subjektov, ktoré podnikajú pod dohľadom, je však oveľa zložitejšia a nevystačí len s metódami zákazu, príkazu či predchádzajúceho súhlasu, ale využíva aj zložitejšie nástroje tak, aby na jednej strane bola zabezpečená funkčnosť dohľadu, avšak na druhej strane, aby tieto subjekty mohli rozvíjať svoje podnikateľské aktivity, aj keď v „zúženom“ priestore, pretože ide o subjekty svojim charakterom súkromnoprávne. Skutočnosť, že tieto subjekty podnikajú pod dohľadom, má pre takéto subjekty v ich podnikateľskej činnosti popri obmedzeniach aj nesporné pozitíva, ktoré spočívajú predovšetkým v tom, že takéto subjekty sa stávajú pre klientov, pre zákazníkov dôveryhodnými, resp. dôveryhodnejšími než subjekty, ktoré podnikajú v takýchto činnostiach ale nad podnikaním ktorých nie je vykonávaný dohľad

ad 3.) Subjekty, ktoré sa vyznačujú ekonomickou silou a ktoré hrozia zneužitím ekonomickej sily - Medzi subjekty, ktoré sa vyznačujú ekonomickou silou patria napr. obchodné reťazce podľa zákona 358/2003 Z. z. o obchodných reťazcoch. Za obchodný reťazec sa považuje obchodná prevádzkareň alebo zoskupenie obchodných prevádzkárni, ktoré používajú rovnaké alebo vzájomne zameniteľné označenie obchodným názvom, alebo ktoré sú prevádzkované tým istým podnikateľom, alebo vzájomne majetkovo a personálne prepojenými podnikateľmi, ak majú ekonomickú silu. Obchodným reťazcom je aj obchodná aliancia. Zneužitím ekonomickej sily takýchto obchodných reťazcov je podľa zákona zneužitie vyjednávacjej výhody pri uzatváraní zmluvy s dodávateľom a vynucovanie si výhodnejších podmienok, než aké by bolo možné dosiahnuť bez takejto vyjednávacjej výhody. Zneužitím ekonomickej sily je napr. vynucovanie neprimerane výhodných obchodných podmienok alebo uplatňovanie diskriminačných obchodných podmienok voči jednotlivým dodávateľom pri zhodnom alebo obdobnom plnení. Zaradenie tejto kategórie subjektov medzi subjekty, pre ktoré platia osobitné pravidlá pre obchodovanie, je však veľmi problematické a v súčasnej praxi sa zatiaľ nevyskytol prípad, kedy by bol obchodný reťazec postihnutý za zneužitie svojej ekonomickej sily. Otázny je tiež vzťah úpravy zneužitia ekonomickej sily, podľa zákona č. 358/2003 Z. z. o obchodných reťazcoch a zákona č. 136/2001 Z. z. o ochrane hospodárskej súťaže podľa ustanovenia § 8, ktoré zahŕňa aj dočasné zneužívanie ekonomickej sily, s cieľom vylúčiť

¹³ § 35 zákona 483/2001 Z. z. o bankách.

¹⁴ § 27, ods. 1, písm. b) zákona 483/2001 Z. z. o bankách.

¹⁵ § 27, ods. 1, písm. c) zákona 483/2001 Z. z. o bankách.

súťaž. Deklarovaním, že zneužitie ekonomickej sily je v rozpore so zásadami poctivého obchodovania podľa § 265 Obch. zákonníka zákonodarca výslovne ustanovil, že výkon práv z týchto vzťahov nepožíva právnu ochranu. Súčasne je tým zvýhodnená druhá strana, teda ten subjekt, ktorý bol dotknutý zneužitím ekonomickej sily, že nemusí preukazovať, že zneužitie ekonomickej sily je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku.

ad 4.) Subjekty, ktoré pri obchodovaní využívajú prostriedky z verejných zdrojov - Verejnoprávna regulácia obchodných vzťahov, pri ktorých sa hradí odplata za poskytnuté plnenie z verejných zdrojov, je založená na povinnosti postupovať pri uzatváraní takýchto obchodov podľa pravidiel stanovených v zákone o verejnom obstarávaní¹⁶. Podľa tohto zákona sa pri uzatváraní obchodov musí postupovať podľa zákonom stanovených postupov, ktorými sú:

- verejná súťaž
- užšia súťaž
- rokovacie konanie
- súťažný dialóg.

Subjekty, ktoré vo svojej činnosti využívajú prostriedky z verejných zdrojov, môžu uzavrieť konkrétnu zmluvu len s tým subjektom, ktorý uspel v konkrétnom postupe verejného obstarávania. Výber obchodného partnera je tak obmedzený len na subjekty, ktoré spĺňajú kritériá dôveryhodnosti, schopnosti plniť záväzky, ktoré majú dobrú povest' a ktorých ponuka sa ukázala ako najlepšia.

1.2 OBCHODOVANIE S URČITÝMI KOMODITAMI

Jednotlivé komodity v zásade možno členiť na komodity, s ktorými je možné obchodovať voľne, bez akýchkoľvek kvantitatívnych, kvalitatívnych alebo iných obmedzení a na komodity, s ktorými je možné obchodovať podľa osobitných pravidiel. Takéto komodity sa niekedy označujú ako tzv. citlivé komodity. Medzi takéto citlivé komodity patria napr. niektoré chemikálie, lieky humánne i veterinárne, ohrozené druhy zvierat a rastlín, zbrane, munícia, jedy, drogy, prekurzory, odpady, emisie a pod. Tieto komodity sú citlivými z viacerých dôvodov, napr.

- z dôvodu ochrany zdravia a životného prostredia,
- z dôvodu ochrany bezpečnostných a obranných záujmov štátu,
- z dôvodu plnenia záväzkov z medzinárodných zmlúv.

Zabezpečenie ochrany uvedených verejných záujmov a plnenie záväzkov z medzinárodných zmlúv je možné okrem iného zabezpečiť aj právnou reguláciou obchodovania s takýmito komoditami.

¹⁶ Zákon 25/2006 Z. z. o verejnom obstarávaní.

Verejnoprávna regulácia obchodovania s určenými komoditami sa uskutočňuje viacerými spôsobmi:

- zákazom obchodovania,
- stanovením podmienok uvádzania určitých komodít na trh,
- udelením licencie na obchodovanie s určitými komoditami,
- obmedzením obchodovania s určitými komoditami len na určité subjekty,
- cenovou reguláciou.

1.2.1 ZÁKAZ OBCHODOVANIA

Zákaz obchodovania je obsiahnutý napr. v zákone č. 179/1998 Z. z. o obchodovaní s vojenským materiálom a o doplnení zákona č. 455/1991 Zb., živnostenskom podnikaní (Živnostenský zákon). Podľa uvedeného zákona je zakázané obchodovať, dovážať, vyvážať, nadobúdať, sprostredkovať obchodovanie alebo prepravovať zbrane hromadného ničenia, ktorými sú jadrové, chemické alebo biologické zbrane a ich komponenty. Sankciou za porušenie tohto zákazu je absolútna neplatnosť právneho úkonu na ktorý sa takéto ustanovenie vzťahuje (podľa § 39 Obč. zákonníka).

1.2.2 STANOVENIE PODMIENOK UVÁDZANIA URČITÝCH KOMODÍT NA TRH

Niektoré tovary môžu byť uvádzané na trh len ak sú splnené ustanovené kritériá. Príkladom takýchto tovarov sú niektoré vinárske produkty, napr. oblastné víno, akostné víno, akostné víno s prívlastkom, akostné víno z ohraničenej vinohradníckej plochy, tokajské víno a ďalšie produkty¹⁷, ktoré možno uvádzať na trh len po ich preskúšaní a zatriedení, ak získali osvedčenie o zatriedení. Uvádzaním na trh sa podľa zákona rozumie nielen samotný predaj, ale aj prepravovanie, skladovanie a ponúkание týchto produktov¹⁸. Obdobne aj podľa zákona 152/1995 Z. z. o potravinách je možné umiestňovať na trh nové potraviny a výživové doplnky len so súhlasom a za podmienok ustanovených rozhodnutím Úradu verejného zdravotníctva SR a geneticky modifikované potraviny a potraviny s výživovým tvrdením a zdravotným tvrdením len so súhlasom a za podmienok ustanovených Ministerstvom pôdohospodárstva SR a schválených Európskou komisiou. Pri nepotravinárskych výrobkoch sú taktiež stanovené podmienky uvádzania týchto výrobkov na trh, ako stiahnutie takýchto výrobkov z predaja alebo stiahnutie z trhu¹⁹.

1.2.3 UDELENIE LICENCIE NA OBCHODOVANIE S URČITÝMI KOMODITAMI

Príkladom obchodovania s komoditami, s ktorými je regulovaný obchod z dôvodu zabezpečenia obranných a bezpečnostných záujmov štátu, je obchodovanie s vojenským materiálom, ktoré je regulované zákonom 179/1998 Z. z. o obchodovaní s vojenským materiálom.

¹⁷ Tieto produkty sú taxatívne vypočítané v § 27, ods. 2 zákona č. 182/2005 Z. z. o vinohradníctve a vinárstve.

¹⁸ Podľa § 2 ods. 42 zákona č. 182/2005 Z. z. o vinohradníctve a vinárstve.

¹⁹ Podľa § 2 Nariadenia vlády č. 404/2007 o všeobecnej bezpečnosti výrobkov.

1.2.4 OBMEDZENIE OBCHODOVANIA S URČITÝMI KOMODITAMI LEN PRE URČITÉ SUBJEKTY

Príkladom obmedzenia obchodovania s určitými komoditami len pre určité subjekty je obchodovanie s vojenským materiálom. Podľa zákona 179/1988 Z. z. obchodovať s vojenským materiálom môžu len osoby, ktoré majú na takéto obchodovanie povolenie Ministerstva hospodárstva SR, ktoré takéto povolenie vydá po vyjadrení Ministerstva zahraničných vecí SR, Ministerstva obrany SR, Ministerstva vnútra SR a Národného bezpečnostného úradu SR. Pri obchodovaní s vojenským materiálom rozlišuje zákon medzi obchodníkom, ktorý len obchoduje s vojenským materiálom ale tento materiál nevyrába, ktorý musí splniť prísnejšie podmienky²⁰ a obchodníkom, ktorý obchoduje s vojenským materiálom, ktorého je výrobcom. Popri povolení na obchodovanie s vojenským materiálom, môže byť udelené aj povolenie na sprostredkovateľskú činnosť pri obchodovaní s vojenským materiálom. Subjekt, ktorý získal povolenie na sprostredkovateľskú činnosť, musí vo svojej činnosti rešpektovať zákonné obmedzenia, ktoré majú jednak

evidenčný charakter - je povinný viesť najmenej počas piatich rokov od konca kalendárneho roku, v ktorom došlo k sprostredkovaniu obchodu s vojenským materiálom evidenciu o sprostredkovateľskej činnosti, ktorá musí obsahovať stanovené údaje;

informačný charakter - je povinný informovať Ministerstvo hospodárstva SR o počte a rozsahu sprostredkovateľských činností v určitom období.

Okrem týchto povinností má však takýto sprostredkovateľ tiež zdržať sa sprostredkovateľskej činnosti, ak by viedla k poškodeniu zahranično-politických, bezpečnostných alebo obchodných záujmov Slovenskej republiky, medzinárodných záväzkov SR alebo k poškodzovaniu záujmov medzinárodných organizácií a inštitúcií, ktorých je SR členom alebo ktoré uznáva. Povinnosť zdržať sa sprostredkovateľskej činnosti má takýto sprostredkovateľ aj vtedy, ak by touto činnosťou mohol byť podporovaný terorizmus alebo medzinárodný organizovaný zločin. Osoba, ktorá má povolenie na obchodovanie s vojenským materiálom, môže s týmto materiálom obchodovať od nadobudnutia povolenia až do jeho zániku, resp. zrušenia či vrátenia povolenia. Oprávnená osoba môže vykonávať zahraničnú obchodnú činnosť s vojenským materiálom len na základe, v rozsahu a za podmienok obsiahnutých v udelenej licencií. O udelenie licencie teda môže požiadať len subjekt, ktorý má vydané povolenie obchodovať s vojenským materiálom. O udelení licencii rozhoduje Ministerstvo hospodárstva SR, ktoré môže požiadať Ministerstvo zahraničných vecí SR, Ministerstvo obrany SR, Ministerstvo vnútra SR, Národný bezpečnostný úrad SR o vyjadrenie k žiadosti o udelenie licencie. Obchodovanie s vojenským materiálom sa uskutočňuje pod kontrolou Ministerstva hospodárstva SR. Samotné obchodovanie s vojenským materiálom z hľadiska zmluvných vzťahov nie je predmetom osobitnej úpravy a teda, pokiaľ by išlo o kúpu alebo predaj vojenského materiálu do zahraničia, resp. zo zahraničia, posudzovať by sa tento vzťah ako záväzkový vzťah medzi dvomi subjektami, z ktorých každý má sídlo v inej krajine a riadil by sa spravidla režimom dohovoru OSN o zmluvách o medzinárodnej kúpe tovaru (Viedenský dohovor o medzinárodnej kúpe tovaru). Ak by náš obchodník nemal licenciu na daný obchod, mohol by takýto obchodný vzťah realizovať s dojednaním odkladacej alebo rozvázovacej podmienky, ktorá by sa týkala udelenia licencie na daný obchod. Ak by odkladacia alebo rozvázovacia podmienka

²⁰ Podľa § 6 ods. 1 písm. a) zákona, musí takýto obchodník mať základné imanie najmenej 5 miliónov Sk, ktoré je tvorené viac ako 51 percentami vkladov pochádzajúcich od tuzemských osôb.

dohodnutá nebola a k uzavretiu zmluvy, ktorej predmetom by bol vojenský materiál, by došlo. pričom na tento obchod by nebola udelená licencia, nešlo by o neplatnú zmluvu, ale o tzv. dodatočnú nemožnosť plnenia.

Na obchodovaní s emisnými kvótami, ktoré predstavujú nový druh obchodov, sa môžu podieľať len účastníci schémy obchodovania a účastníci systému obchodovania, pričom účastníkmi schémy obchodovania sú povinní účastníci a dobrovoľní účastníci ako aj každá iná osoba, ktorá sa prihlási do registra kvót. Rovnako je tomu aj pri účastníkoch systému obchodovania. Iné osoby než uvedené, sa nemôžu podieľať na obchodovaní s emisnými kvótami. Register kvót vedie Ministerstvo životného prostredia SR²¹.

1.2.5 CENOVÁ REGULÁCIA

Cenová regulácia je podľa platného zákona o cenách²² ponímaná prevažne ako mimoriadne opatrenie, ktoré je opodstatnené len v prípade, ak vznikne mimoriadna trhová situácia, ak dôjde k hrozeniu trhu vplyvom nedostatočne rozvinutého konkurenčného prostredia, ak si to vyžaduje verejný záujem, najmä ochrana spotrebiteľa a z ďalších v zákone uvedených dôvodov. Cenová regulácia sa uskutočňuje úradným určením cien, a to buď určením maximálnej ceny, ktorú nie je dovolené prekročiť, alebo pevnej ceny, ktorú nie je prípustné zmeniť. Tento spôsob verejnoprávnej regulácie sa v súčasnosti uplatňuje len v minimálnej miere, napr. pri regulácii cien tovarov v sieťových odvetviach, či napr. pri regulácii poštových služieb alebo taríf železničnej dopravy.

1.3 ORGANIZÁCIA OBCHODOVANIA NA URČITÝCH OBCHODNÝCH MIESTACH ALEBO NA ORGANIZOVANÝCH TRHOCH

Osobitnými miestami, na ktorých sa obchoduje a na ktorých je obchodovanie upravené úpravou, ktorá má prevažne verejnoprávny charakter, sú burzy, a to v našich podmienkach Burza cenných papierov Bratislava alebo Komoditná burza Bratislava. V ostatnom období sa rozvíja obchodovanie predovšetkým s poľnohospodárskymi výrobkami na organizovaných trhoch, napr. trh obchodovania s mliekom, s ktorým sa obchoduje na organizovanom trhu, ktorého pravidlá ustanovuje ministerstvo pôdohospodárstva v trhovom poriadku. Verejnoprávna regulácia obchodovania na burzách, ako osobitných miestach obchodovania, sa odvíja od toho, že komoditná burza môže vzniknúť len na základe štátneho povolenia. Zakladateľmi komoditnej burzy, ako právnickej osoby, sú predovšetkým tí, ktorí majú záujem na obchodovaní s určitými produktmi a ktorí podieľaním sa na založení komoditnej burzy sledujú aj svoje súkromné ekonomické záujmy. Udelením povolenia na založenie komoditnej burzy umožňuje štát vznik transparentného organizovaného trhu a tým podporuje rozvoj obchodu. Verejnoprávne zásahy do obchodovania na komoditnej burze sú založené na tom, že na komoditnej burze je možné obchodovať a môžu obchodovať len oprávnené osoby, a to v miestnostiach a priestoroch určených burzovou komorou, pre uzavieranie a sprostredkovanie burzových obchodov.²³ Na obchodovaní na burze sa tak môžu zúčastniť len osoby, ktoré sa podrobia štatútu burzy a burzovým pravidlám. Predovšetkým sú to zakladatelia komoditnej burzy a osoby prijaté burzovou komorou za členov komoditnej burzy. Na obchodovanie na komoditnej burze sú oprávnené aj iné osoby, ktoré majú oprávnenie na

²¹ Podrobnejšie zákon 572/2004 Z. z. o obchodovaní s emisnými kvótami v znení neskorších zmien a doplnkov.

²² Zákon č. 18/1996 Z. z. o cenách.

²³ § 20 zákona 229/1992 Zb. o komoditných burzách.

výrobu alebo spracovanie tovaru, ktorý je predmetom burzových obchodov a ktorí dostanú vstupenku na burzové zhromaždenie. Početne nevelikú skupinu osôb, ktoré sú oprávnené obchodovať na komoditnej burze predstavujú právnické osoby zriadené zákonom, za účelom regulácie trhu komodít, akou je napr. Pôdohospodárska platobná agentúra alebo osoby zriadené zákonom, za účelom vytvárania a ochraňovania hmotných rezerv, napr. Správa štátnych hmotných rezerv. V mene právnických osôb, ktoré sú oprávnené obchodovať na burze, uzavierajú konkrétne burzové obchody nimi ustanovené fyzické osoby ako ich splnomocnenci, ktoré však môžu byť určené len s predchádzajúcim súhlasom burzovej komory. Osoby, ktoré majú oprávnenie na výrobu alebo spracovanie tovaru, ktorý je predmetom burzových obchodov a ktoré obchodujú na základe vstupenky na burzové zhromaždenie, môžu uzavierať jednotlivé burzové obchody len prostredníctvom dohodcov. Iné osoby sa nemôžu zúčastňovať obchodov na burze a z obchodovania na burze môžu byť vylúčené osoby, ktoré síce mali oprávnenie na obchodovanie na komoditnej burze ale ktorým toto oprávnenie v zákonom stanovených prípadoch zaniklo.²⁴ Obchodovanie na komoditnej burze je založené na čestnosti obchodovania. Čestnosť obchodovania je v zákone o komoditnej burze konkretizovaná požiadavkou rovnakej dostupnosti, rovnakých informácií v rovnakom čase pre všetkých účastníkov o skutočnostiach významných pre vývoj kurzov komodít, s ktorými sa na burze obchoduje. Ďalšie požiadavky čestnosti obchodovania na komoditnej burze predstavujú zákaz uzavierať burzové obchody zamerané na poškodzovanie tretích osôb, zákaz zneužitia informácií o skutočnostiach, ktoré môžu ovplyvniť vývoj kurzov komodít, s ktorými sa na burze obchoduje a povinnosť členov burzy, ako aj zamestnancov burzy zachovávať mlčanlivosť o skutočnostiach, ktoré získali zo svojho postavenia a ktoré majú význam pre vývoj kurzov komodít, s ktorými sa na burze obchoduje. Porušenie takto stanovených pravidiel čestnosti obchodovania na burze má za následok neplatnosť uzavretých obchodov podľa § 39 Občianskeho zákonníka. Inštitút čestnosti obchodovania na komoditnej burze je konštruovaný prísnejšie ako inštitút poctivého obchodného styku podľa § 265 Obchodného zákonníka. Na druhej strane však, podľa môjho názoru, nepredstavuje takto koncipovaný inštitút čestnosti obchodovania na komoditnej burze dostatočne účinnú ochranu pre účastníkov obchodov, najmä pre tých, ktorí obchodujú na základe vstupenky, pretože preukázanie napr. uzavretia burzového obchodu zameraného na poškodzovanie tretích osôb, resp. preukázanie zneužitia informácií, môže byť problematické a ťažko dokázateľné. Účinnosť ochrany čestnosti obchodovania by sa výrazne zvýšila možnosťou postihu už v prípade, ak je dôvodné podozrenie z uskutočnenia zakázaných konaní. Podstatným verejnoprávnym obmedzením obchodovania na komoditnej burze je skutočnosť, že na komoditnej burze možno obchodovať iba s tými komoditami, ktoré sú zapísané v obchodnom registri a ktorých prijatie na burzový obchod schválil príslušný orgán. Toto obmedzenie je významné z hľadiska právnej istoty obchodovania na komoditnej burze, pretože pri všetkých komoditách, s ktorými sa obchoduje na burze, musia byť zaznamenané ceny z burzových obchodov spôsobom určeným zákonom, a pre všetky komodity s ktorými sa obchoduje na komoditnej burze určuje burzová komora po skončení burzového zhromaždenia kurz danej komodity (cenovú kotáciu). Kurzy uverejňuje burzová komora v kurzovom liste, ktorý sa zverejní v obchodnom vestníku. Takýmto spôsobom vlastne všetci, ktorí obchodujú na komoditnej burze, vedia, aké sú aktuálne ceny komodít, s ktorými sa obchoduje. Nad činnosťou komoditnej burzy vykonáva štát štátny dozor prostredníctvom ním vymenúvaného a odvolávaného burzového komisára. Burzový komisár je okrem iného oprávnený pozastaviť burzový obchod, avšak len z dôvodu, ak inak nemožno zabrániť veľkým hospodárskym

²⁴ § 22 zákona 229/1992 Zb. o komoditných burzách.

škodám. Pozastavenie obchodovania však nemá za následok neplatnosť už uzavretých obchodov. Dôsledkom takéhoto rozhodnutia je nemožnosť uzavierať na komoditnej burze obchody, ktoré boli pozastavené.

Osobitosti produkcie poľnohospodárskych produktov a obchodovania s týmito produktmi, ako aj zabezpečenie dostupnosti poľnohospodárskych produktov pre výživu obyvateľstva, sú dôvodmi pre organizovanie trhu s vybranými poľnohospodárskymi produktmi, ktorým je poverená Pôdohospodárska platobná agentúra. Pre jednotlivé druhy výrobkov sa môžu vytvárať komoditné rady, ktorých členmi sú zamestnanci Pôdohospodárskej platobnej agentúry, Ministerstva pôdohospodárstva SR a zástupcovia záujmových združení výrobcov, spracovateľov a predajcov daného výrobku, ktorých navrhuje Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora. Organizovanie trhu s konkrétnym poľnohospodárskym produktom sa môže realizovať len týmito nástrojmi:

- štátnym intervenčným nákupom za intervenčné ceny²⁵, dopravou, skladovaním, úpravou a spracovaním daných výrobkov,
- predajom výrobku získaného štátnym intervenčným nákupom,
- kvantitatívnym regulovaním výroby, odbytu a spotreby (kvotácia),
- uložením povinnosti odstrániť z trhu určené množstvo výrobku.²⁶

Organizovanie trhu má za cieľ zmenšenie rozdielu medzi ponukou a dopytom daného výrobku. Takéto organizovanie trhu sa vzťahuje na výrobky pôvodom zo Slovenskej republiky a na podnikateľov, ktorí majú sídlo alebo trvalý pobyt na území Slovenskej republiky. Štátny intervenčný nákup nemožno uskutočniť kedykoľvek, ale len vtedy, ak v určenom období ustanoveným spôsobom zistená cena výrobku dosahovaná na vymedzenom trhu poklesne pod vopred určenú cenovú úroveň.²⁷ Rovnako ani predaj výrobkov nakúpených cez štátny intervenčný nákup nemožno dodať na trh kedykoľvek, ale len ak v určenom období ustanoveným spôsobom zistená cena výrobku dosahovaná na vymedzenom trhu presiahne vopred určenú cenovú úroveň.

Špecificky je organizované obchodovanie s emisnými kvótami. Obchodovanie s emisnými kvótami sa uskutočňuje na základe plánu vypracovaného Ministerstvom životného prostredia SR v spolupráci s Ministerstvom hospodárstva SR. Takýto plán má byť vypracovaný na päťročné obdobie začínajúce od 1. januára 2008. Obchodovanie je možné realizovať len v súlade s pridelenými kvótami na stanovené obchodovateľné obdobie. Samotné obchodovanie sa uskutočňuje prevodom kvót z prevádzajúceho na nadobúdateľa, ktorý za nadobudnutie kvót zaplatí dohodnutú úplatu. Takéto obchody sa môžu realizovať len medzi osobami, ktoré sú účastníkmi schémy obchodovania a systému obchodovania²⁸.

²⁵ Intervenčnou cenou je cena výrobku pri jeho prebytku na trhu v štandardnej kvalite (§ 4, ods. 3 zákona 491/2001 Z. z.).

²⁶ § 4 ods. 2 zákona 491/2001 Z. z.

²⁷ § 5, ods. 1 zákona 491/2001 Z. z.

²⁸ Podrobnejšie pozri str. 8 a 9.

Prehľad verejnoprávnych zásahov do obchodovania, prezentovaný v tomto príspevku, predstavuje len veľmi úzky exemplikatívny výpočet verejnoprávnych regulačných mechanizmov, ktorými štát určuje pravidlá obchodovania pre vybrané subjekty, ktorými reguluje obchodovanie s určitými komoditami a organizuje obchodovanie na vymedzených obchodných miestach. Aj tento úzky výpočet však naznačuje, že verejnoprávna regulácia obchodovania má svoje nezastupiteľné miesto a v čoraz zložitejších technických, obchodných a spoločenských podmienkach možno očakávať skôr jej ďalšie rozširovanie než redukciu. Zatiaľ je len ťažko dosiahnuteľným želaním zabrániť ďalšiemu rozširovaniu verejnoprávnych zásahov do obchodovania uplatnením „systému jeden dnu – jeden von“, ktorý sa už uplatňuje pri regulácii iných oblastí, najmä v podmienkach európskej legislatívy. Z hľadiska práva by bolo žiadúce zaviesť do týchto regulačných mechanizmov určitý systém založený na ustálení nástrojov (metód) používaných pri verejnoprávnej regulácii obchodovania, medzi ktorými by mali dominovať metódy orientované na prevenciu, akými sú napr. predchádzajúci súhlas, preventívna kontrola a pod. pred sankčnými nástrojmi, akým je napr. zákaz obchodovania.

Literatura:

- ČORBA, J.: Prejavy autoregulácie obchodnoprávnych vzťahov pri činnosti agentov hráčov a klubov, in: Bejček, J. (ed.): Regulace, deregulace, autoregulace - zborník, Masarykova Univerzita Brno 2007, s. 189-207.
- MAREK K.: Smluvní obchodní právo kontrakty, Spisy právnické fakulty Masarykovské univerzity v Brně, svazek 303, Masarykova univerzita Brno, 2006, s. 10 a nasl.
- CSACH, K.: Protiprávní státní pomoc - právní následky nezákonné ingerence veřejné moci do podnikání, in: Husár J. Ingerencia orgánov verejnej moci do podnikania (Zborník z vedeckej konferencie - (editor Husár J.), UPJŠ Košice, 2006, str. 12 – 24.

Kontaktní údaje na autora – email:

jan.husar@upjs.sk